

A másodfokú bírósági eljárás hatékonyságának kérdései a magyar büntető eljárási jogban

1. A másodfokú bírósági eljárás feladata büntetőügyekben

A büntető jogorvoslati eljárás — fejlett formában való történeti megjelenésének időpontjától kezdve (a XVIII—XIX. század fordulója) — *Európa-szerte* vitatott intézmény, elsősorban célszerű megszervezésének elveit, módját illetően, különös tekintettel az eljárás eredményességét segítő szerepére is.

Hazánkban a századelőn — az 1896. évi XXXIII. törvénybe foglalt első egységes büntető perrendtartásunk alkalmazásának kezdeti tapasztalatai alapján — az elmélet és a gyakorlat élénk érdeklődést tanúsított a jogorvoslati eljárás kérdései iránt; az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását célzó reformokat sürgettek.¹

A jogi szabályozás gyökeres, bár fokozatosan végrehajtott megváltoztatására azonban csak a *felszabadulás után* került sor. Ekkor a büntető jogorvoslatok, így a másodfokú bírósági eljárás szabályozása a régi jogban meglévő bonyolultság több ütemben történt felszámolásának irányában haladt. Az 1949. évi XI. törvény bevezette az eljárás bírósági szakaszában az egyfokú perorvoslatot (fellebbezés). A későbbi jogszabályok² fejlesztették ki a másodfokú eljárásnak azt a rendszerét, amely a *jelenleg hatályos Be-ben*³ megvalósult, s amely az előzőknél jobban szolgálja — a törvényesség és megalapozottság követelményei mellett — a másodfokú eljárás hatékonyságát is.

Mai joghelyzetünkben a másodfokú bírósági eljárás a büntető eljárásnak igen fontos és szerves része, noha az eljárásnak csak esetleges szakasza. A másodfokú eljárásra ugyanis attól függően kerülhet sor, hogy az első fokú bíróság határozatát a jogosultak valamelyike támadta-e fellebbezéssel vagy sem.

A másodfokú eljárás *feladata* az első fokú bíróság eljárásában vagy határozatában előforduló hibák orvoslása, s ezáltal annak biztosítása, hogy csak törvényes, megalapozott, gazdaságos bírói határozatok emelkedhessenek jogerőre.

A másodfokú eljárás *jelentőségét* az a sajátos ellenőrző, felülbírálati tevékenység adja meg, amelyet a másodfokú bíróság a fellebbezett, tehát az eljárás résztvevői által valamilyen módon vitatott és ezért — legalább is ez okból — jelentős ügyekben az első fokú eljárás és határozatok törvényessége fölött gyakorol és amelynek során gondoskodik az első fokú eljárásban előfordult tévedések, törvénysértések, mulasztások orvoslásáról. Ez utóbbi jelenti a másodfokú eljárás közvetlen *célját*, amelynek eléréséhez fontos törvényességi és jogpolitikai érdekek fűződnek. Az az *eljárási és érdemi színvonal*, amelyen a másodfokú bíróságok e

¹ Az 1911. évi Magyar Jogászyűlésnek ez volt a főtémája, amikor is *Finkey Ferenc* a fellebbezés eltörlését s annak a tény- és jogkérdésre kiterjedő egyfokú semmisségi panasszal való felváltását javasolta.

² 1951. évi III. tv., 1954. évi V. tv., 1958. évi 16. sz. tvr., 1962. évi 8. sz. tvr.

³ A büntető eljárásról szóló, az 1979. évi 4. sz. tvr.-tel és az 1984. évi 20. sz. tvr.-tel módosított és kiegészített 1973. évi I. törvény.

közvetlen teendőiket végzik, egyúttal jelzi a másodfokú eljárás *hatékonyságának fokát*. Ez utóbbi pedig — szervesen kapcsolódva az előző eljárási szakaszok hatékonyságához — része, sőt több szempontból meghatározó alkotó része az egész büntető eljárás hatékonyságának, színvonalának.

A *fellebbezések gyakoriságát* az utóbbi évek statisztikájában⁴ vizsgálva megállapítható, hogy első fokon a helyi bíróság által intézett ügyekben a határozatoknak kb. 1/5-ét támadják fellebbezéssel és ehhez képest ilyen számarányban kerül sor másodfokú bírósági eljárásra.⁵ Az első fokon megyei bíróság által befejezett — tehát másodfokon a Legfelsőbb Bíróság elbírálási jogkörébe tartozó — ügyekben a fellebbezések aránya jóval magasabb, az utóbbi években 4/5 körül mozog.⁶

A statisztikai adatokból is kitűnően tehát a megyei bíróságok mint másodfokú bíróságok a helyi bírósági ügyeknek relatíve jelentős hányadában (mintegy 20%-ában), a Legfelsőbb Bíróság pedig a megyei bíróságok által első fokon intézett, kiemelkedő súlyú bűnügyek túlnyomó részében (mintegy 80%-ában) bejelentett fellebbezések alapján folytatnak másodfokon eljárásokat. Ehhez képest a másodfokú eljárás hatékonysága, eredményessége azért is nagyfontosságú kérdés, mert a másodfokú eljárás és döntés az utolsó alkalom arra, hogy a büntető eljárásban előfordult hibákat korrigálják és megakadályozzák törvénysértő bírósági határozatok jogerőre emelkedését.

2. A másodfokú büntetőbírósági eljárás hatékonysága és annak vizsgálata; a vizsgálat módszerei és szempontjai

A) A másodfokú eljárás rendeltetésének sajátossága folytán a hatékonyság kérdése ebben az eljárási szakaszban két vonatkozásban is felmerül: az egyik az *első fokú* eljárás és határozat törvényességének, hatékonyságának megítélése a másodfokú bíróság részéről; a másik magának a *másodfokú* bírósági eljárás és határozat hatékonyságának a biztosítása. Ugyanakkor a hatékonyságnak ez a két aspektusa a másodfokú eljárásban *egységesen* érvényesül: a másodfokú eljárás törvényes és eredményes lefolytatásában és az annak alapján hozandó másodfokú döntésben testesül meg.

A másodfokú büntető eljárás hatékonyságának ez a kétirányú megközelítési és ebből folyóan értékelési lehetősége összefügg a másodfokú bírósági eljárás jogi szabályozásának módjával. Erre utal a jelenleg hatályos Be. 239. §-ához fűzött miniszteri indokolás 1. pontja: a másodfokú bíróság az ügyet nem bírálja el újra, hanem annak első fokú elbírálását csupán felülbírálja.

A jogorvoslati eljárás hatékonyságát illetően a *felszabadulás előtti irodalmunkban* egyes szerzők ugyan nem a „hatékonyság” terminológia használatával, de ténylegesen az e fogalomhoz kapcsolódó gyakorlati kérdések jegyében vizsgáldták a jogorvoslati, illetőleg a fellebbviteli eljárás problémakörében.⁷

⁴ Ezekre és az alább közlendő statisztikai adatokra általában 1.: Igazságügyi Statisztika. Az Igazságügyi Minisztérium félevenként kiadásra kerülő kiadványa.

⁵ Így a helyi bíróságoknál befejezett ügyeknek 1983-ban 20,6%-ában, 1984-ben 21,4%-ában, 1985-ben 20,8%-ában, az 1986. I. félévében 20,9%-ában érkeztek fellebbezési ügyek a megyei bíróságokhoz.

⁶ Ez az arány 1983-ban 82,6%, 1984-ben 82,8%, 1985-ben 82,7%, az 1986. év I. félévében 84,7% volt.

⁷ *Finkey Ferenc* (A magyar büntető perjog tankönyve 4. kiad. Bp., 1916.) a perorvoslati eljárás célszerű megszervezését igen fontosnak tartotta, mert „az eljárás hosszadalmissága, bonyolítottá válása, a többszöri tárgyalások, a különböző bírói határozatok összhangba hozatala” veszélyeztetheti az egész büntető igazságszolgáltatás eredményességét (523. p.). Különösen az időszerűségnek tulajdonított nagy jelentőséget, minthogy a bűncselekmény elbírálása „az idő folyásával mind

Szocialista szakirodalmunk figyelme a jogi rendezés változásaival párhuzamosan fordult a másodfokú eljárás eredményességi, hatékonysági problémái felé. Az 50-es évek második és a 60-as évek első felében a fellebbezési rendszer különböző kérdéseit kísérő széleskörű érdeklődés (tanulmányok, vitacikkek) középpontjában éppen a másodfokú eljárás további egyszerűsítésének, gyorsításának, s ezáltal hatékonysága előmozdításának módozatai állottak.⁸

A *külföldi irodalomban* a régebbi és az újabb művek is a jogorvoslati rendszer korszerűsítésének igénylése kapcsán foglalkoznak — inkább csak érintőleg — az eljárási hatékonyság kérdéseivel. Egyes újabb, főleg *szocialista szerzők* azonban már közvetlenebb megközelítésben is értekeznek e témáról.⁹

nehezebb és kevésbé igazságos lesz". (527. p.) *Fayer László* (A magyar bünvádi perrendtartás vezérfonala 4. kiad. Bp., 1905. 23. s. köv. p.), *Angyal Pál* (A magyar büntető eljárásjog tankönyve. Bp., I. 1915. II. 1917. II. köt. 188. p.) és *Vámbery Ruzssem* (A bünvádi perrendtartás tankönyve. 3. kiad. Bp., 1916. 297—298., 308. p.) a perorvoslati eljárás eredményességének biztosítékát a ténykérdésre is kiterjedő fellebbezés eltörlésében, s így az egyfokú perorvoslati rendszer megteremtésében látták. Ugyancsak a másodfokú eljárás egyszerűsítését, gyorsítását szolgáló reformokat szorgalmazták tanulmányaikban: *Baumgarten Izidor*, *Vargha Ferenc*, *Wlassics Gyula*. Az évtizedekkel később megjelent jelentős kommentárban (*Auer György—Mendelényi László*: A bünvádi eljárási jog. I—VI. Bp., 1930—34.) Mendelényi bírálta a perorvoslati eljárás körülményességét, korszerűtlenségét, a 4—5 évig is elhúzódó eljárások lassúságát, maga is sikra szállva az egyfokú fellebbezteli rendszer mellett (I. köt.: A perorvoslatok és a felsőbb bíróságok előtti eljárás. Bp., 1930. 11—13. p.).

⁸ A nagyobb művek közül *Molnár László* és munkaközössége: A büntető perrendtartás kommentárja. Bp., 1957. c. munkája a fellebbezési eljárás hatékonyságának kérdéseit ugyan még közvetve is alig érintette. De már *Nagy Lajos*: Fellebbezés a büntetőperben. Bp., 1960. c. monográfiájában (10., 70., 72—73., 75., 159—160. p.) a másodfokú eljárás feladatai között ráirányítja a figyelmet a célszerűség, az időszűrés követelményeire, az ezekhez fűződő jogpolitikai szempontokra. (A felesleges hatályon kívül helyezések mellőzése, a tárgyaláson kívüli elintézés bővítése stb.). *Móra Mihály—Kocsis Mihály*: A magyar büntető eljárási jog. Bp., 1961. c. tankönyve több vonatkozásban is érinti a fellebbezési eljárás per-ökonómiai kérdéseit. (Az eljárások elhúzódása, a kellő ok nélküli hatályon kívül helyezések nagy száma stb.; 411., 422., stb. p.). *Jászai Dezső* (szerk.): A büntető eljárás kommentárja. I—II. Bp., 1967. c. munka is hangsúlyozza a másodfokú eljárás hatékonyságának követelményét, így a kasszációs döntések, a tanácsülési elintézés gyakorlatával stb. kapcsolatban (1113., 1167—68. p. s máshol is). Ugyanígy *László Jenő* (szerk.): A büntető eljárás magyarázata. I—II. Bp., 1982. c. kommentár is (758—59., 824. és különösen: 833. p.). *Szabóné Nagy Teréz* a büntető igazságszolgáltatás korszerűsítéséről írott monográfiáiban kiemelten foglalkozik a fellebbezési rendszer egyszerűsítésének, hatékonyságba tételének kérdéseivel. A büntető eljárás egyszerűsítése. Bp., 1970. c. munkájában elemzi a másodfokú döntés jellegének az eljárás hatékonyságára gyakorolt kihatását (l. különösen 321—324. p.), továbbá ezt, valamint az első és másodfokú bíróság közötti feladat-megosztás kérdéseit: A szocialista büntető igazságszolgáltatás egységesítése és differenciálása. Bp., 1974. c. könyvében (298—301. p.). A témakört átfogóan dolgozza fel nemzetközi viszonylatban is igen jelentős, utolsó — posztumusz — monográfiájában: A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága. Bp., 1985. (A másodfokú eljárásra különösen: 94. s. köv. p.). L. a *polgári eljárásjog* hazai irodalmában a hatékonyság kérdéseire: *Szilbereky Jenő*: Társadalmi fejlődés és a polgári eljárás. Bp. 1973., 168. p.; u. ő monografikus feldolgozásban: A polgári eljárás funkciója és hatékonysága. Bp., 1977. (A fellebbezési eljárást illetően: 271. s. köv. p.).

⁹ L. a *szovjet jogban*: *Kucova, E.*: A szovjet kasszáció, mint az igazságszolgáltatás törvényességének biztosítéka. Bp., 1960. (A mű egész szemléletében és tartalmában); *Kuznyecova, N.—Mihajlouszkaja, I.* (szerk.): Effektivnosztj primenenia ugolovnogo zakona. Moszkva, 1973.; *Sztrogovics, M.—Alekszejeva, L.*: Szovjetszkij ugolovno-processzualnij zakon i problemij ego effektivnoszti. Moszkva, 1979.; továbbá: *Petruhin, I.*: Az igazságszolgáltatás hatékonysága tanulmányozásának szociológiai módszere. Szovjetszkaja Juszticija (Moszkva) 1971. évi 4. sz. A *csehszlovák jogban*: *Prusak, J.*: A jogi norma hatékonysága. Pravny Obzor (Bratislava) 1977. évi 7. sz. Az *NDK jogában*: *Luther, H.* (szerk.): Straßverfahrensrecht. Staatsverlag. Berlin: 1977. 426—429., 464—466. p. A *jugoszláv jogban*: *Kobe, P.*: A büntető eljárás hatékonyságának és gyorsításának fokozása. Arhiv ra Pravne i Drustvene Nauke (Beograd) 1972. évi 4. sz. A *nyugati irodalomból*: *Bouzat, P.—Pinatel, J.*: Traité de droit pénal et de criminologie. I—II. Dalloz. Paris, 1963. II. köt.: Procédure Pénale. 1118., 1128., 1144., 1159., 1167. p.; *Grassberger, R.*: Psychologie des Strafverfahrens. 2. Auflage. Springer-Verlag. Wien—New York. 1968. 344—347. p.; *Dahs, H.*: Die Revision im Strafprozess. 2. Auflage. Verlag C. H. Beck. München 1980. 2—7., 130., 161., 175. p.

Hazánkban a másodfokú büntetőbírósi eljárás hatékonyságának vizsgálatánál a *jelenlegi időszakban* mindenekelőtt a másodfokú eljárás *rendeltetését* (célját, feladatát), illetőleg az ezek realizálását biztosító elvi jelentőségű *jogszabályi rendelkezéseket* kell szem előtt tartani. Mindezek alapján fel kell tárni azt, hogy a *jogalkalmazási gyakorlatban* a másodfokú eljárás számára megjelölt célok, feladatok és sajátos működési elvek mennyiben érvényesülnek, milyen fokban mozdítják elő a másodfokú eljárások eredményességét. Itt is, miként a többi eljárási szakaszban is a *hatékonyság és az eredményesség* a legszorosabb kapcsolatban van egymással, noha a hatékonyság a jogi kereteken túlmutató, már az egyes jogintézmények társadalmi funkcionálásának lemérésére szolgáló követelmény (fogalom) is. Ehhez képest a másodfokú eljárás akkor hatékony, ha az eljárás korábbi szakaszaiban előfordult tévedések orvoslásával a törvényesség biztosításában maradéktalanul betölti szerepét, eredményesen és a büntető igazságszolgáltatás időszerűségi, s érdemi követelményeinek eleget téve történik az említett célokból a másodfokú bíróság rendelkezésére bocsátott jogi eszközök alkalmazása.

Kétségtelen, hogy magának a másodfokú eljárásnak a hatékonyságát viszonylag nehezebb megítélni — különösen statisztikai eszközökkel, de egyéb „*értékmérők*” alapján is — egyrészt azért, mert ez a szakasz a büntető eljárás befejező része, másrészt, mivel idevonatkozólag a rendkívüli jogorvoslatok igénybevétele és azok eredménye sem szolgálhat mindenoldalú tájékoztatással.

B) A másodfokú felülbírálat színvonalának, azután a másodfokú bírósági eljárás lefolytatásának és a hozott határozatoknak értékelése kisebb részben a *statisztikai adatok* felhasználásával, nagyobb részben a *konkrét ügyek*, illetőleg a *bírói gyakorlat* általánosított tapasztalatainak a tanulmányozása alapján történhet. De a statisztikai nézőpontú megközelítés a másodfokú felülbírálat vagy az eljárás lefolytatása hatékonyságának lemérésénél kevésbé célravezető, mint pl. a másodfokú határozatok (döntések) törvényességének, megalapozottságának s ehhez képest hatékonyságának az értékelésénél.

Az eljárás hatékonyságának problémakörében mégis indokolt figyelmet fordítani nemcsak a másodfokú *határozatokat*, hanem a másodfokú *eljárás lefolytatását* és az alapjául szolgáló *felülbírálati* tevékenységét szabályozó törvényi rendelkezésekre is. Ezek a rendelkezések ugyanis — mintegy a fellebbezési rendszert meghatározó, elvi jelentőségű szabályozókonkretizálásaként — hozzásegíthetnek, nagyon is közvetlenül, a másodfokú eljárás sajátos feladatainak betöltéséhez: az egész eljárás és a döntés törvényességének, megalapozottságának és ezáltal hatékonyságának biztosításához.

A másodfokú büntető eljárást érintő rendelkezéseknek a megvizsgálása ezúttal abból az aspektusból szükséges, hogy az eljárás hatékonyságának előmozdítására *in abstracto* megfogalmazott törvényi rendelkezéseket az eljárási gyakorlatban milyen eredményességgel alkalmazzák, a jogalkotói célt a *konkrét* ügyekben mennyiben, milyen színvonalon realizálják.

A most érintett vonatkozásban méríteni kell — szemelvénytyszerűen — magának a *bírói gyakorlatnak*, s elsődlegesen a magasabb jogértelmezési aktusoknak az iránymutatásaiból. (A Legfelsőbb Bíróság eseti, illetőleg elvi állásfoglalásai). Ezek ugyanis — az eljárás törvényességének és megalapozottságának társadalmi-jogpolitikai igényként is — ráirányítják a figyelmet a másodfokú eljárás hatékonyságát szolgáló törvényi rendelkezésekre és azok betartásának fontosságára, valamint az e körben tapasztalható eseti vagy tipikus hibákra, az eljárás fokozottabb hatékonyságát akadályozó tényezőkre.

3. A másodfokú büntetőbírósi eljárás jogi szabályozása a és hatékonyság

A másodfokú eljárás hatékonyságának értékelésénél figyelemmel kell lenni ennek az eljárásnak speciális ellenőrző-felülbírálati jellegére. Ennek következtében a másodfok rendelkezésére álló jogi eszközök (eljárási cselekmények, bizonyítási lehetőség stb.) az eljárás megelőző szakaszaihoz képest több-kevesebb *módosulással* vehetők igénybe. Ez bizonyos fokig vonatkozik a büntető eljárás *alapelveire* és *alapvető rendelkezéseire* is, jóllehet azok túlnyomórészt a másodfokú eljárásban is érvényesülnek.

A másodfokú bírósági eljárás hatékonyságát (eredményességét, időszerűségét, törvényességét, megalapozottságát) azonban nemcsak a büntető eljárás alapelveinek és alapvető rendelkezéseinek a másodfokú eljárásban való mikénti hatályosulása alapján kell megítélni. Ebből a szempontból figyelembe jön a másodfokú bírósági eljárásra jellemző, *elvi jelentőségű szabályok* érvényesülése is. Ezek a szabályok meghatározzák magát a fellebbezési rendszert. (L. a hatályos Be X. Fejezetének I. Címét). Ezek az elvi jelentőségű szabályok éppen azért vannak az eljárási törvényben és kifejezői a *fellebbezési rendszernek*, mert a törvényhozó a leghatékonyabbnak ítélte azokat a másodfokú eljárás közvetlen feladatkörének, rendeltetésének betöltésére.¹⁰

Ehhez képest a másodfokú eljárás *hatékonyságának gyakorlati értékeléséhez* tartozik először is annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a konkrét másodfokú ügyekben mennyiben érvényesülnek azok az elvi jelentőségű törvényi rendelkezések, amelyek: a fellebbezési jogra és tartalmára (a fellebbezéssel támadható határozatok, illetőleg rendelkezések); a felülbírálat jellegére és terjedelmére; a másodfokú bíróság döntési jogkörét tükröző egyes határozatokra (helybenhagyás, megváltoztatás, hatályon kívül helyezés); valamint a másodfokú döntés bizonyos ténybeli (tényálláshoz kötöttség és a bizonyítás lehetősége), továbbá jogi (súlyosítási tilalom) korlátaira vonatkoznak.

A másodfokú eljárás hatékonyságának megítélése szempontjából a most említett elvi fontosságú és a fellebbezési rendszert is meghatározó szabályok közül elsősorban a *felülbírálat* jellegét és terjedelmét, továbbá a különféle *másodfokú döntéseket* érintő rendelkezéseknek van kiemelkedő gyakorlati jelentősége. Ezekhez csatlakoznak, mint az eljárás hatékonyságában jelentős szerepet játszó további tényezők, a felülbírálat kereteit kitöltő és a másodfokú döntés lehetőségét biztosító azok a részlet-rendeletek, amelyek a másodfokú eljárás (tanácsülés, tárgyalás) tényleges *lefolytatásával* kapcsolatosak. Mindezekkel összefüggenek a *megalapozatlanság* fogalmköréhez tartozó szabályok. Ez utóbbiak ugyanis érintkeznek a hatékonyság szempontjából legfontosabb, előbb említett mindhárom témakörrel: az elvi jelentőségű szabályokkal (tényálláshoz kötöttség); az eljárás lefolytatását (bizonyítás); valamint a másodfokú döntést (az indokolásban: a tényállás módosítása; a határozatban: esetleges hatályon kívül helyezés) körülíró rendelkezésekkel.

A másodfokú bírósági eljárás, mint a büntető eljárás szerves része és igen fontos szakasza hatékonyságának bonyolult problémakörében vizsgálódní és bizonyos tanulságokat levonni annak ellenére indokolt, hogy hazánkban a másodfokú eljárások és döntések általában teljesítik *fő feladatukat*. Vagyis ellenőrzik és biztosítják a bírói döntések törvényességét és megalapozottságát, ezáltal pedig a fellebbezett ügyekben az eljárásoknak azt a hatékonyságát is, amely közvetlenül segíti a büntető igazságszolgáltatás társadalmi-jogpolitikai céljainak a megvalósítását.

¹⁰ Vö. a Be X. Fejezetéhez fűzött miniszteri indokolás bevezető részével.

4. A másodfokú felülbírálat és az eljárás hatékonyságának összefüggései

A Be 236. §-ának (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a másodfokú bíróság arra tekintet nélkül felülbírálja a megtámadott ítéletet és az azt megelőző bírósági eljárást, hogy ki, milyen okból fellebbezett. Ez az általános tartalmú rendelkezés közvetlen összefüggésben áll a másodfokú eljárás hatékonyságának követelményével, mert a másodfokú bíróság kötelességévé teszi a *minden oldalú, körültekintő ellenőrzést*; mindezt annak érdekében, hogy a másodfokú felülbírálat maradéktalanul megfeleljen a rendeltetésének, az első fokú eljárás és határozat minden lényeges mozzanatára terjedjen ki. A felülbírálat teljessége megteremti az alapját a helyes másodfokú döntésnek, viszont hiányosságai szükségképpen törvénysértő vagy megalapozatlan másodfokú döntést eredményeznek és így természetesen hátrányosan befolyásolják az egész eljárás hatékonyságát.

A hivatalból való eljárás (*officialitás*) alapelvéből (Be 2. §) is folyó széleskörű felülbírálatot tehát a másodfokú bíróságnak — a törvényi kivételektől eltekintve — az eljárás résztvevőinek fellebbezési és egyéb indítványaitól, előterjesztéseitől *függetlenül* kell elvégeznie. Ennek folytán a másodfokú bíróság, a megtámadott első fokú ítéleti rendelkezéseken túlmenően, az ítélet fellebbezéssel nem érintett részeit is felülbírálja. Az eljárási hatékonyság szempontjából különösen fontos, hogy nemcsak az első fokú *ítéletnek*, hanem az első fokon lefolytatott *eljárásnak*, így különösen a *bizonyításnak* a törvényességét is felül kell vizsgálni. A helyes és megalapozott másodfokú döntés csakis a mindezekre kiterjedő felülbírálat alapján biztosított. Ehhez képest a tényállás megalapozottságával összefüggésben ellenőrizni kell még az első fokú bíróság bizonyítékokat értékelő tevékenységét is abból a szempontból, hogy az első fokon kialakított bírói meggyőződés megfelelt-e az ésszerűség, a logika szabályainak, s a megindokolása minden lényeges tényre kiterjedt-e.¹¹

Felül kell vizsgálni, hogy az első fokú eljárásban az *eljárás résztvevői jogainak és kötelességeinek* érvényesülésére vonatkozó törvényi rendelkezések kellően hatályosultak-e. Végül alapvető jelentőségű az első fokú ítélet tartalmának, azaz a bűnösségre, a minősítésre és a büntetésre (intézkedésekre) vonatkozó döntések törvényességének a felülvizsgálata.

A hatékonyság szempontjából nem elhanyagolható feladat a széleskörű felülbírálat alóli kivételeknek (részjogerő) helyes megítélése sem. Viszonylag bonyolult rendelkezések vonatkoznak a *több vádlottról* rendelkező első fokú ítélet felülbírálatára. E fontos szabály [Be 237. § (2) bek.] értelmében bizonyos esetekben még a fellebbezéssel *nem érintett* vádlott javára is helye van felülbírálatnak; t. i. ugyanazon okok alapján, amelyekre figyelemmel a másodfokú bíróság a fellebbezéssel *érintett* vádlottak javára is dönt a legfontosabb anyagi jogi és eljárásjogi kérdésekben. Az eljárás hatékonyságával (időszerűségével) ennek a rendelkezésnek a betartása azért függ össze közvetlenül, mert ezáltal elkerülhető a rendkívüli jogorvoslat igénybevétele a fellebbezéssel nem érintett vádlott javára. A bírói gyakorlat a többvádlottas ügyek felülbírálatának e kivételes szabályára számos vonatkozásban felhívja a figyelmet.¹²

5. A másodfokú eljárás lefolytatása, időszerűsége, eredményessége, mint a hatékonyság tényezői

A) A másodfokú büntető eljárást szabályozó rendelkezések — helyes gyakorlati alkalmazásuk esetén — a maguk *összességében* és *külön-külön* egyaránt alkalmasak a másodfokú eljárás hatékonyságának, eredményességének előmozdítására. Az utóbbi szempontból kü-

¹¹ BH 1979. évi 11. sz. 356.

¹² BJD 2172—2174., 2315., 6886., 9554., 9557.

lönös jelentőségük van — a felülbírálat kereteit kitöltő, a másodfokú döntés alapjait megteremtő, tehát ezeket logikailag és időrendileg is megelőző — azoknak a szabályoknak, amelyek a másodfokú eljárás tényleges *lefolytatását* érintik. Közülük is elsősorban azokat kell kiemelni, amelyekről közvetlenül is kimutatható az eljárás hatékonyságával (időszerűségével, érdemi helyességével) való összefüggésük. Ezek különösen: a hatályos *Be 245—256. §-ai*, amelyek a fellebbezéssel megindított *másodfokú eljárás célirányos előbbrevitelét* hivatottak elősegíteni, s mint ilyenek, a másodfokú eljárás *dinamikus* jellegű rendelkezéseinek tekintetűek. Az utóbbiak magukban foglalják: a fellebbezés tartalmára, indokolására, a fellebbezésre tehető észrevételekre; az iratoknak a másodfokú bírósághoz való felterjesztésére; a másodfokú tanács elnökének előkészítő teendőire; a tanácsulési elintézésre; a másodfokú tárgyalásra való idézésekre, értesítésekre; valamint a másodfokú tárgyalás lefolyására (az ügy előadása, esetleges bizonyításfelvétel, perbeszédék) vonatkozó részletes rendelkezéseket.

B) Az eljárási törvény azzal, hogy a jogosultak által bejelentett *fellebbezés tartalmát indokolását* (Be 245. §), valamint a fellebbezésre tehető *észrevételeket* (Be 246. §) szabályozza, a fellebbezés elintézésének gyorsítását, könnyítését kívánja előmozdítani. A gyakorlatban ezekre a rendelkezésekre nem mindig vetnek kellő súlyt az erre jogosultak, és ezért a konkrét ügyekben e ritkábban hatályosuló szabályok nem járulnak hozzá a kívánt mértékben az eljárás hatékonyságának fokozásához.

Nyilvánvaló pedig, hogy a fellebbezésben az új tény állítására és új bizonyíték felhozatalára, továbbá a fellebbezés részletes indokolására vonatkozó lehetőség nagy mértékben alkalmas a konkrét ügyekben a másodfokú bíróság előzetes tájékoztatására az eljárás résztvevőinek ténybeli és jogi álláspontjáról és így könnyítheti a másodfokú ügy helyes elbírálását, illetoleg az arra való sokoldalú felkészülést. Amellett ezeknek az eljárási jogosítványoknak a gyakorlása rövidítheti a másodfokú eljárás tartamát, szükségtelenné teheti a tárgyalás elnapolását a további bizonyítás végett vagy egyéb okból. Ide kapcsolódik ugyancsak az eljárás hatékonyságát szolgáló az a rendelkezés is, amely szerint a másodfokú bíróság tanácsának elnöke a fellebbezés közelebbi tartalmának megjelölése végett a fellebbezőt a fellebbezésnek 3 napon belül való kiegészítésre hívhatja fel [Be 248. § b) pont].

Ugyancsak kevésbé élő intézmény a gyakorlatban a fellebbezésre tehető *észrevételek* lehetősége, noha az észrevételek kellő időben való megtétele is jelentősen hozzájárulhat az eljárás gyorsításához.

C) Az eljárási törvénynek az iratok másodfokú bírósághoz való *felterjesztését* szabályozó rendelkezései (Be 247. §) a legközvetlenebb kapcsolatban állanak az eljárás hatékonyságával. Ez vonatkozik nemcsak az itt írt határidőknek a gyakorlatban nem mindig maradéktalan betartására (iratfelterjesztés haladéktalanul, legkésőbb 15 napon belül; a másodfokú ügyészi nyilatkozat megtételére előírt 8, illetoleg 15 napos határidő), hanem az idevágó rendelkezések tartalmára is. Így sok időt és energiát lehet megtakarítani azzal, ha már az első fokú bíróság elutasítja a törvényben kizárt, a nem jogosulttól származó vagy az elkésett fellebbezést. Az ügy másodfokú érdemi elbírálását könnyíti továbbá, ha az első fokú tanács elnöke a felterjesztésben felvilágosítást ad az iratokból ki nem tűnő, de a fellebbezésben sérelmezett eljárási szabálysértésről. Végül a másodfokú bírósági eljárás eredményességét mozdítja elő az is, ha már az iratok továbbítása kapcsán tett másodfokú ügyészi nyilatkozat tájékoztatást nyújt a fellebbezett ügyben elfoglalt ügyészi álláspontról.

D) Ugyancsak a másodfokú eljárás hatékonyságával vannak szoros kapcsolatban a Be 248. §-ának rendelkezései a *tanácselnök* — tanácsulést vagy tárgyalást — *előkészítő teendőiről*. A gyakorlatban előfordul, hogy a — másodfokú tárgyalás tanácselnöki előkészítésének keretébe tartozó — pótlások, iratkiegészítések elvégzése, felvilágosítások beszerzése a tárgyalásra marad, ami pedig károsan befolyásolhatja a másodfokú pertartamot, s így a konkrét ügyben a büntető igazságszolgáltatás időszerűségét. Ugyanakkor az eljárás tartamát lerövidítheti, sőt a másodfokú eljárást esetleg feleslegessé is teheti annak

kellő időben való felismerése, hogy pl. adott esetben szükség van a jogosult felhívására a fellebbezés tartalmának pontosítása végett, avagy az iratokat vissza kell küldeni az első fokú bírósághoz a fellebbezések visszavonása okából.

Végül, de nem utolsó sorban a másodfokú eljárás és határozat időszerűségének döntő meghatározója lehet az, hogy az ügy tanácsülésre, illetőleg tárgyalásra kitűzésénél betartják-e az erre előírt *30 napi határidőt*, amelyet az ügy érkezésétől kell számítani. Jóllehet e határidő betartásával kapcsolatban a másodfokú bíróságoknál nagy általánosságban jelentősebb mulasztások nem állapíthatók meg (a másodfokú ügyeknek kb. 90, vagy annál is magasabb %-át fejezik be 30 napon belül), mégis a bonyolultabb vagy nagyobb súlyú ügyekben ez az arány kedvezőtlenebb. A hozzávetőleges statisztikai értékelések szerint ezekben a nagyobb ügyekben a befejezéseknek legalább a fele a 30—60 napi időtartam közé esik. Az eljárás időszerűségének biztosítása megkívánja, hogy ha nem is a másodfokú eljárás befejezése, de legalább az ügyeknek tanácsülésre, illetőleg tárgyalásra kitűzése megtörténjék az előírt 30 napos határidőn belüli időpontra.

E) A fellebbezések *tanácsülési elintézésére* vonatkozó törvényi rendelkezések (Be 249—252. §) annyiban vannak összefüggésben a másodfokú eljárás hatékonyságával, hogy törvényes alkalmazásuk — a megfelelő esetekben — biztosítja a másodfokú ügyek gyorsabb és egyszerűbb befejezését. Az eljárás időszerűsége szempontjából tehát igen fontos a tanácsülési elintézés lehetőségének helyes és kellő időben való felismerése a tanácselnök, illetőleg a tanács részéről, mert később a mulasztások csak idővesztéssel pótolhatók. Igaz ugyan, hogy Be 252. §-a szerint a másodfokú tárgyaláson is elintézhetők az eredetileg tanácsületekre tartozó ügyek, de ez a megoldás nem minden konkrét esetekben szolgálja egyúttal az eljárás időszerűségét is.

F) A másodfokú eljárás időtartamát és ezáltal hatékonyságát is hátrányosan érintheti, ha a másodfokú tanács elnöke a tárgyalásra történő idézés, értesítés egyes változatait (Be 253—254. §) nem helyesen ítéli meg; emiatt gyakran a tárgyalás elnapolására, esetleg a jogerőssé vált ügyben törvényességi óvás benyújtására kerülhet sor. A törvény egyértelműen szabályozza a tárgyalásra való *idézés* eseteit és a mulasztások következményeit s az idézési időköz tartamát is megállapítja (5 nap). Az ezekkel kapcsolatos szabálytalanságok, mulasztások tipikus előfordulásaira és a jogkövetkezményekre a bírói gyakorlat is rámutat.¹³

Nemcsak az idézésre, hanem az *értesítésre* vonatkozó rendelkezések törvényes alkalmazása is igen fontos, mert az utóbbival kapcsolatos szabálytalanságok is járhatnak a védelmi jogok sérelmével (s emiatt a tárgyalás elnapolásával, esetleg megismérlésével), függetlenül attól, hogy az értesítés a jogosultnak csupán lehetőséget biztosít a tárgyaláson való megjelenésre.¹⁴

De az idézések és az értesítések viszonylatában az eljárás hatékonysága szempontjából a törvényi rendelkezések szigorú betartása annyiban is jelentős, hogy — értesítés helyett — idézés kibocsátására feleslegesen ne kerüljön sor. A megidézett vádlott távollétében ugyanis a másodfokú tárgyalás — egy kivételtől eltekintve — nem tartható meg [Be 255. § (3) bek.] akkor sem, ha az idézést szükségtelenül bocsátották ki értesítés helyett.

Általában az eljárás résztvevőinek a másodfokú tárgyaláson való kötelező vagy lehetséges jelenlétét s ezzel összefüggésben a *tárgyalás megtartásának akadályait* illető helyes állásfoglalás (Be 255. §) valószínűsíti az ügynek egy tárgyalási napon való befejezését, csökkenti az esetleges elnapolás, vagy a jogerő után a rendkívüli perorvoslat igénybevételenek a szükségességét. A Be 254. §-a (4) bekezdésének rendelkezése a vádlott — lakcímváltozás be nem jelentése folytán — lehetetlenné vált értesítésével, illetőleg az értesítésről szóló igazolás visszaérkezésének elmaradásával kapcsolatban: összefügg az eljárás résztvevőitől elvárható

¹³ Vö. LB bk 35., 41. sz. koll. áll. fogl.; továbbá: BJD 1953., 2193., 5478., 6920.

¹⁴ Vö. BJD 6922., 7759., 8345., 9601.; BH 1985. évi 4. sz. 141.

közreműködési aktivitással. Azt jelenti, hogy bizonyos esetekben nem akadályozhatja az eljárás előbbrevitelét, eredményességét és hatékonyságát egyes résztvevők indokolatlan passzivitása.

G) Azok a törvényi rendelkezések (Be 256. §), amelyek közvetlenül a *másodfokú tárgyalás lefolytatására* (dinamikájára) vonatkoznak, helyes alkalmazásuk esetén szintén elősegítői lehetnek a másodfokú eljárás időszerűségének, eredményes befejezésének. Így a tárgyaláson az ügynek a teljesség, az alaposág, a tárgyszerűség követelményei szerinti előadása: helyes megvilágítását adhatja az eljárás résztvevői helyzetének, célszerűen befolyásolhatja indítványait stb. A másodfokú eljárás előbbrevitele és az ügy érdemi elbírálása szempontjából nagy jelentősége van továbbá a bizonyítás kérdésében való állásfoglalásnak, illetőleg az esetleges bizonyítás tényleges felvételének is.

Végül a másodfokú tárgyaláson elhangzó *perbeszéd*ek, felszólalások szerepe is számottevő a résztvevők eljárási jogainak gyakorlása, a bíróság tájékoztatása, az ügy sokoldalú megítélése szempontjából. A gyakorlatban a perbeszéd~~ek~~ — miként első fokon — másodfokon sem töltik be teljes mértékben most említett rendeltetésüket. A perbeszéd~~ek~~ben olykor, a tartalmi elemek rovására, formalisztikus mozzanatok érvényesülnek, illetőleg a jogi kérdések értékelésénél elmarad a bizonyítás tényleges anyagának alapul vétele, ami a perbeszéd~~ek~~ meggyőző erejét csökkenti.

Ezért a perbeszéd fontos eljárási intézményében rejlő lehetőségeket jobban kellene kiaknázni a másodfokú eljárás hatékonyságának előmozdítása szempontjából is. Idevonatkozóan két további megfontolás szem előtt tartása indokolt. Az egyik az, hogy a *sértett* részére biztosítani kell, hogy — miként első fokon —, a másodfokú tárgyalási felszólalásában is nyilatkozthassék a vádlott bűnösségéről [Be 212. § (2) bek., 256. § (3) bek.], sőt — amint erre az idevágó miniszteri indokolás is rámutat — a bizonyítékokat is értékelhesse. A másik pedig az, hogy a vádlottat — a Be 212. §-a (3)— (5) bekezdéséből ugyan nem eléggé világosan, de a védelem eljárási alapelvéből egyértelműen következően — megilleti nemcsak az utolsó szó joga, hanem a *védőbeszéd* tartásának joga is, és pedig akkor is, ha van védője.

6. A másodfokú bíróság határozatai és a hatékonyság

A) A másodfokú bíróság döntései törvényi felsorolásának (Be 238. §), illetőleg a helybenhagyó, megváltoztató és hatályon kívül helyező határozatok részletes törvényi szabályozásának (Be 259—264. §) elsősorban *törvényességi* vonatkozásai vannak. Nyilvánvaló azonban, hogy a másodfokú érdemi döntés ilyen vagy olyan jellege, formája, tartalma messzemenően kihat a másodfokú eljárás és ezáltal az egész büntető eljárás eredményességének, *hatékonyságának* alakulására az adott ügyben. Az egészben vagy részben nem megfelelő másodfokú döntések kétségtelenül késleltetik, időlegesen vagy véglegesen — függően a rendkívüli perorvoslatok igénybevételének lehetőségétől is — a konkrét ügy helyes elbírálását, a büntetőjog céljainak megvalósítását. Éppen ezért a másodfokú határozatok fontos tényezői az egész büntető eljárással szemben támasztott törvényességi követelményeknek és együttől az eljárás hatékonyságának is.

A másodfokú döntések ugyanakkor a jogerő hatályával zárják le — hatályon kívül helyezés esetén feltételesen — az adott ügyet s ezért állásfoglalást jelentenek nemcsak a büntető igazságszolgáltatás törvényességét, hanem a bűnügyekben eljáró hatóságoknak és az eljárás résztvevőinek tevékenységét, e tevékenység értelmét, társadalmi értékét illetően is.

A hazai büntető igazságszolgáltatásban a másodfokú bíróságok — a statisztikai adatokból, a konkrét ügyekből s a bírói gyakorlat idevágó állásfoglalásaiból megállapíthatóan — *döntéseikkel alapvetően teljesítik* a másodfokú eljárás rendeltetéséből folyó feladataikat. A bírói gyakorlat alapjaiban és számos rész kérdésben megvilágította a másodfokú döntések

különböző változatainak törvényben szabályozott feltételeit és a jogalkalmazásban való hatályosulásuk helyes módjait. A Legfelsőbb Bíróság az elvi és eseti állásfoglalásaiban ezek számos vonatkozására rámutat. Mindezek a körülmények a gyakorlatban általában biztosítják a büntető ítélkezési egységét, törvényességét, de eredményességét és hatékonyságát is.

B) A legutóbbi statisztikai adatok szerint 1986. I. félévében a megyei bíróságok által másodfokon összesen elintéztett ügyek 8683 vádlottjából 4567 vádlottal szemben, azaz 52,6% arányban hoztak *helybenható* határozatot. A Legfelsőbb Bíróságon ez az arányszám magasabb, az elbírált ügyek 777 vádlottjából 410, azaz 56,6%. A fellebbezett ügyek többségében hozott helybenhagyó határozatok tehát azt mutatják, hogy a büntető ügyek elsőfokú elbírálása az ügyek jelentős hányadában törvényesen és megalapozott tényállások alapján történik. Igaz ugyan, hogy a helybenhagyó határozatok száma az utóbbi időben csökkent. Arányszámuk 1985-ben a megyei bíróságoknál 52,9, a Legfelsőbb Bíróságon 59,4% volt, a korábbi években pedig még magasabb.

A büntető anyagi jogi kérdésekben történő másodfokú *megváltoztató* döntések legfrissebb arányszámai: vádlottanként számítva, 1986. I. félévében a megyei bíróságok a fellebbezett s elintéztett ügyek 40,3%-ában változtatták meg az elsőfokú ítéletet, a Legfelsőbb Bíróság az ügyek 29,5%-ában. A változtatások a megyei bíróságokon több mint fele arányban, a Legfelsőbb Bíróságon több mint háromnegyed részben a büntetést (főbüntetést, mellékbüntetést, intézkedéseket) érintették.

Az *eljárési szabálysértések* — a Be 250. §-ának II—III. pontjában írt ún. abszolút, valamint a 261. §-ában írt ún. relatív szabálysértések — okából történő hatályon kívül helyezések száma országosan alacsony. (Pl. az 1986. I. félévében, vádlottakként számítva, 8683 ügyből 88, azaz az összes másodfokú határozatok 1,01%-a). Az eljárési szabálysértések miatt hozott hatályon kívül helyező határozatok az utóbbi időben csökkenést mutatnak.¹⁵

A másodfokú bírósági eljárás hatékonyságának egyik *központi kérdése* az elsőfokú ítélet *megalapozottsága* kérdésében való állásfoglalás. Azokban az ügyekben, amelyekben a tényállás egészben vagy részben tisztázatlan és mégis sor kerül első fokú, illetőleg másodfokon az ügyet lezáró határozatra — szerencsére a gyakorlatban az ilyen esetek viszonylag ritkák — a bíróságok a büntető eljárás feladatait több vonatkozásban sem teljesítik. Egyrészt nem tesznek elegendet az *objektív igazság* feltárása követelményének [Be 5. § (1) bek.], ami szükségszerűen törvénysértő érdemi döntések hozatalához is vezet. Másrészt mindezek miatt a *Büntető Törvénykönyv normái* nem érvényesülhetnek, s így a büntetőjog céljai sem valósulhatnak meg az adott ügyekben.

Mindezekből folyóan a megalapozottság beható vizsgálata és az esetleges hibák megfelelő orvoslási módjának megtalálása a másodfokú bíróság részéről: a másodfokú eljárás alapvető feladatának teljesítéséhez és hatékonysága biztosításához szervesen hozzá tartozik.

A törvény az elsőfokú ítéleti tényállás megalapozatlanságának kiküszöbölésére kétféle eszközt bocsát a másodfokú bíróság rendelkezésére. Az egyik eszköz *közvetlen*, vagyis ilyenkor a másodfokú bíróság maga jogosult — bizonyos esetekben, bizonyítás útján vagy egyéb módon — a tényállás megalapozatlanságát megszüntetni. A másik eszköz *közvetett*, amikor is a másodfokú bíróság csak észleli és tartalmaz kifejezi a megalapozatlanság konkrét megnyilvánulását, de kiküszöbölését nem maga végzi el, hanem — a határozat hatálytalanítása mellett — erre az elsőfokú bíróságot utasítja új eljárás elrendelésével.

Messzemenően az eljárás hatékonyságát, időtartamát és így az adott ügyben a büntető igazságszolgáltatás időszerűségét befolyásoló kérdés: vajon a másodfokú bíróság helyesen választja-e meg a megalapozatlanság kiküszöbölésének módját. Nyilvánvaló, hogy a ténybeli hibák közvetlen orvoslása *gyorsabb*, míg az eljárás megismételtetésével járó megoldás

¹⁵ A hatályon kívül helyezési gyakorlatról újabban áttekintést ad az Igazságügyi Minisztérium 8004/1986. (Igazságügyi Közlöny 7. sz.) IM. III/1. számú tájékoztatója.

lassúbb eljárást jelent. Természetesen a kérdést a konkrét ügyekben nem elsősorban a pertartam ilyen vagy olyan alakulása dönti el, hanem törvényességi megfontolások. Mégis a gyakorlatban figyelemmel kell lenni — ami az esetek nagy részében meg is történik, de hibás állásfoglalások is akadnak — a választott megoldásnak az eljárás eredményességével, hatékonyságával összefüggő kihatásaira is.

Az eljárási törvény idevágó rendelkezéseiből s a bírói gyakorlat tendenciájából is az a felismerés szűrhető le, hogy a megalapozatlanság orvoslási módjai közül a *közvetlen* eszközök vannak előtérben, sőt ezek a kisebb ügyek ún. vétségi eljárásában uralkodónak mondhatók. Ehhez képest a megalapozatlanság kiküszöbölésének a gyakorlatban legsűrűbben előforduló eszköze a tényállás másodfokon való kiegészítése, helyesbítése; míg megalapozatlanság okából az ítélet hatályon kívül helyezésére és az eljárás megismételtetésére csak a megalapozatlanság *legsúlyosabb* eseteiben kerülhet sor [Be 262. § (1) bek.].

Ez a joghelyzet és gyakorlat a másodfokú bíróságok ténykérdésben is jelentős reformatórius döntési jogkörének következménye. Bár e megoldással kapcsolatban elvi fenntartások felmerülhetnek, kétségtelen, hogy a gyakorlatban jól szolgálja a büntető, s benne a másodfokú eljárás időszerűsége és hatékonysága biztosításához fűződő érdekeket.¹⁶

7. A másodfokú eljárás hatékonysága a rendkívüli perorvoslatok tükrében

A másodfokú bírósági eljárások hatékonyságának *pontos* „lemérése” még a bizonyos körben rendelkezésre álló statisztikai adatok felhasználásával is problematikus. Azt, hogy a másodfokú bíróságok a fellebbezett ügyekben reá háruló feladatokat esetenként milyen mértékben és milyen színvonalon töltik be: a másodfokú határozatok után következő valamiféle „törvényességi-ellenőrző intézmény” hiányában *közvetlen* eszközökkel megállapítani nem lehet. A másodfokú eljárások lefolytatásával, a határozatokkal, a pertartalommal, s így általában a hatékonysággal kapcsolatos követelmények gyakorlati megvalósítása s annak színvonala lényegében a *konkrét ügyek* tapasztalatai alapján értékelhető, és csak bizonyos mértékig s vonatkozásokban azokból a *statisztikai* adatokból, amelyek a büntető ügyek jogerős befejezését követően agyánybevett rendkívüli perorvoslatok gyakoriságával és eredményességével kapcsolatosak.

A konkrét ügyek tapasztalatai és a statisztikai adatok mindenesetre arra utalnak, hogy a *másodfokú határozatok döntő többségükben törvényesek, megalapozottak* s ezáltal az eljárások eredményességét, hatékonyságát is szolgálják az első fokon előfordult hiányosságok, mulasztások, törvénytértések orvoslásával. Míg a fellebbezett ügyek aránya — mint láttuk — az első fokon a helyi bíróságok által elintézett ügyekben 20, a megyei bíróság által első fokon elbírált ügyekben 80% körül mozog, tehát viszonylag jelentős, addig a *törvényességi óvás* alapján hozott legfelsőbb bírósági határozatok száma az utóbbi évek átlagában az összes jogerőre emelkedett büntető bírói határozatoknak 1%-át sem éri el. Ezen belül is az olyan

¹⁶ Azt, hogy a megalapozatlanság kiküszöbölésének rendszerinti eszköze másodfokon a tényállás-kiegészítés, helyesbítés s lényegében csak kivételes módja a hatályon kívül helyezés és az első fokú eljárás megismételtetése, szemléltetik a statisztikai adatok is. Az 1986. év I. félévében az ország megyei bíróságai által tárgyaláson elintézett fellebbezési ügyekben szereplő 8459 vádlott közül 2199 vádlott esetében, vagyis 26%-ban került sor a tényállás kiegészítésére, helyesbítésére. (Bizonyítás útján vagy egyéb módon). Ez az arányszám nem sok ingadozást mutatott a korábbi években sem (Pl. 1985-ben 23,4% volt). Ugyanakkor az 1986. év I. félévében a megyei bíróságok által tárgyaláson és tanácsulésen elbírált 8683 fellebbezett ügyben — vádlottanként számítva — mindössze 343 esetben került sor az első fokú határozat hatályon kívül helyezésére (4,0%) és ebből 255 esetben volt a hatályon kívül helyezés oka megalapozatlanság, vagyis az összes elbírált fellebbezett ügynek kb. 2,93%-ában. Ezek az arányszámok a legutóbbi években lényegében ugyanígy alakultak.

törvényességi határozatok száma, amelyek az alapügyben másodfokon hozott határozatokkal kapcsolatosak és így a másodfokú eljárásban nem orvosolt, illetőleg megvalósított törvénysértést vagy megalapozatlanságot jeleznek: *elenyészően csekélynek* mondható.

A másik rendkívüli perorvoslat, a *perújítás* előfordulási aránya sem ad eléggé közvetlen alapot a másodfokú eljárások eredményességének, hatékonyságának lemeréséhez. Egyrészt azért, mivel a perújítások gyakran már az első fokon jogerőre emelkedett határozatokkal kapcsolatosak. Másrészt azért, mert a perújítás leggyakoribb jogalapja valamely új bizonyíték felmerülése [Be 276. § (1) bek. a) pont], amellyel kapcsolatban akár az első, akár a másodfokú bíróság mulasztása általában nem állapítható meg, noha kétségtelen, hogy végső fokon ilyenkor is az alapügyben hozott bírósági határozat ténybeli megalapozatlanságáról van szó. A perújítási okok jelentős hányadukban — az előforduló bírósági hibák mellett — az igazságszolgáltatási szervek eljárásán kívül fekvő, rendszerint objektív tényezőkben vagy az eljárás résztvevőinek magatartásában gyökereznek.

Ehhez képest összegezésül közvetlen statisztikai adatok hiányában is megállapítható, hogy a másodfokú bíróságok nemcsak *törvényességi ellenőrző*, hanem általában az eljárás *hatékonyságának* előmozdításával kapcsolatos feladatukat is az ügyek túlnyomó részében teljesítik. Az eljárás hatékonyságával szorosan összefüggő *másodfokú pertartam* (az ügyek több mint 90%-át intézik el 30 napon belül) ugyancsak kedvezően alakul.

ERVIN CSÉKA

LES QUESTIONS DE L'EFFICACITÉ DANS LA PROCÉDURE PÉNALE DE DEUXIÈME INSTANCE

(Résumé)

L'étude s'occupe de l'efficacité de la procédure pénale en général, puis analyse les questions concentrées au procès de deuxième instance. Au cours de cela, l'auteur traite le changement de forme de la législation et — en utilisant des documentations statistiques — celui de la jurisprudence en connexité de l'efficacité. Ensuite, il met en lumière le rôle de la révision, des débats de l'audience et des décisions, joué dans le garantie de l'efficacité (de la réalisation, de l'actualité) de la procédure pénale en deuxième instance. Il fait valoir, y relatif, la bibliographie hongroise et étrangère aussi.